

ἡ λογοτεχνία ἀποτελεῖ σπουδαῖον παράγοντα ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ προβῆ τις εἰς ἀκριβεστέρας ἐρεῦνας περὶ τὸ θέμα τοῦτο, ἐκτεινόμενος κατ' ἀνάγκην μέχρι τῶν προτιμωμένων φιλολογικῶν εἰδῶν, οὐχὶ ὁμοῦς ἐπὶ ἐξωτερικῆς ἀπλῶς στατιστικῆς στρεφόμενος. Εἶναι γνωστὴ ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους προτίμησις τῶν ταξιδιωτικῶν περιγραφῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν μυθιστορημάτων.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τοῦ ἐφήβου πρὸς τὰς ἄλλας τέχνας θὰ εἴμεθα συντομώτεροι. Ὅλοι ἀνεξαίρετως εἶναι εἰς αὐτὸν δυσπροσιτώτεροι τῆς ποιήσεως διὰ λόγους ἤδη ἐξωτερικούς. Ἀμέσως μετ' ἐκείνην ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα φαίνεται ὅτι ἔρχεται ἡ μουσικὴ. Παρατηρήθη πολλάκις ὅτι ἡ μουσικὴ ἐξελιξίς καὶ ἡ μουσικὴ ἰδιοφυΐα δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς καθόλου ψυχικῆς ὀριμότητος τόσον ὅσον ἄλλαι πλευραὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου, διὰ τὸν τρόπον ἡ μαθηματικὴ ἰδιοφυΐα φαίνεται τελοῦσα εἰς χαλαρώτερον σύνδεσμον πρὸς τὴν καθόλου εὐφυΐαν. Οὕτω λιχ. μεγάλαι μουσικαὶ ἰδιοφυΐαι δεικνύουσι ἤδη κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτῶν ἡλικίαν. ὅταν ἀποδίδουσι μουσικὰς συνθέσεις, βάθος συναισθήματος, ὅπερ ὑπερβαίνει τὴν ἄλλην βαθμίδα τῆς ψυχικῆς αὐτῶν ἐξελιξεως. Ἀλλ' ὁμοῦς τοῦτο δεόν νὰ ἀποτελέσῃ θέμα ἰδιαιτέρας ἐρεῖνης. Ὁ τὴν κοινὴν ἰδιοφυΐαν κεκτημένος ἐφηβος μόνον κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἡβῆς ἀποκομίζει ἐκ τῆς μουσικῆς κυρίως ψυχικὸν περιεχόμενον. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι δι' αὐτὸν παιδιὰ τόνων πρὸ πάντων δὲ φαίνεται ὅτι ἡ αἴσθησις τῆς ἐνότητος μεζονός τινος μουσικοῦ ὄλου ὀριμάζει ὀψίμως. Ἐν γένει ὀλίγον ἐνδιαφέρεται περὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ περιεχομένου, ὅπερ ἐκφράζει τυχὸν ἢ θέλει νὰ ἐκφράσῃ ἡ μουσικὴ σύνθεσις. Τούναντίον, εἰάν προσέξωμεν εἰς τὴν τύπου δύναμιν ἔχουσαν περίπτωσιν, παίζων Βεαθιοῦν καὶ Chopin καὶ Grieg ἐκφράζει πάντοτε ἑαυτόν. «Διὰ τοὺς ἄλλους δὲν θὰ ἦτο ἴσως μουσούργημα, ἀλλ' ὅχι καὶ δι' ἐμέ. Παίζω ἀπὸ διαθέσεων καὶ ἐκφράζω παίζων διαθέσιν». Ἡ ὑποκειμενικὴ αὕτη παραμύρφωσις τοῦ μουσικοῦ καλλιτεχνήματος ἐκτείνεται μέχρις αὐθαιρέτου χρήσεως τοῦ μέτρου, τῆς δυναμικότητος καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς φράσεως. Τοὺς κλασσικοὺς ἀντιλαμβάνονται κατὰ τρόπον πᾶν ἄλλο ἢ κλασσικόν. Ὁ πυρέσσων ἕμερος τοῦ Chopin, ἡ

ὄνειροπόλος ἀπαλότης καὶ ὁ λαμπυρίζων ρυθμὸς εἶναι ἰδιαζόντως οἰκεῖα εἰς τὸν ἔφηβον, οὐχὶ μόνον διότι εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὴν ἐποχὴν. Ἐφ' ὅσον ἡ καλαισθησία εἶναι ἤττον ὄριμος προτιμᾶται μουσικὴ ἐμποιοῦσα ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν, εἰ δυνατόν διαφανῆς προγραμματικὴ μουσικὴ, πᾶσα δὲ προσχεδιασθεῖσα ἐντύπωσις ἐξογκοῦται μεγάλως.

Αἱ πλαστικαὶ τέχναι δὲν ἐπιτρέπουν τόσον εὐρὺ πεδῖον δράσεως εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀντίληψιν. Καὶ ὁμως ἀσκοῦν καὶ αὐταὶ διὰ τοῦ καθαρῶς ὕλικου ἐρεθισμοῦ ἐπίδρασιν ἰσχυροτέραν ἐπὶ τὸν ἔφηβον ἢ ὅσον εἶναι βραδύτερον δυνατόν. Ἐπισκέπτεται πινακοθήκας ἵνα «καταβροχθίσῃ χρώματα» συνάπτει ἐν τοῖς μουσείοις λίαν ἀτομικὰς σχέσεις πρὸς διάφορα καλλιτεχνήματα· μᾶλλον λέξει καὶ εἰς τὸν κύκλον τοῦτον πᾶν ἄλλο εἶναι ἢ ἀντικειμενικὸς. Ἡ ἀμεσος, ἐνσυνειδήτος σχέσις πρὸς τὴν γενετήσιον ὄρμην, τὴν ὁποῖαν μαρτυρεῖ σημειώσις τις τοῦ ἡμερολογίου πολὺ ἀνεωτερίζοντος» ἐφήβου, εἶναι τι σπάνιον. Ἀμέσως μετ' ἀποστροφῆν τινα τοῦ Wedekind ἀναγινώσκομεν «Ἰλικὰ αἰσθήματα ὑπὸ τὴν συνήθη ἔννοιαν, αἰσθήματα ἀκοῆς, ὄρασεως κ.λ., ἀποβαίνουν δι' ἐμὲ ὕλικὰ ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ. Οἱ τόνοι τῆς μουσικῆς μὲ ἐρεθίζουν, τὰ θερμὰ χρώματα εἰκόνας τινὸς προκαλοῦν ἐν ἐμοὶ διεγέρσεις, καὶ τὸ χεῖριστον, ὅ,τι εἶναι ἀπαλόν..., κόμη! μαλακὴ κόμη... ἀρκετά, λέγω, ἀρκετά. Ἴσως παρὰ πολλὰ ἤδη!...» Τὰ κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν βιώματα μελλόντων ζωγράφων δέον νὰ μὴ λαμβάνωμεν ὡς τύπον διὰ τὴν συνήθη ἐξέλιξιν. Ἴσως αἱ νεανικαὶ ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἐγέννων εἰς τὸν Goethe αἱ πλαστικαὶ τέχναι, παρέχουν ὕλικόν τι πρὸς σχηματισμὸν κρίσεων· ἀλλ' ἡ περιγραφὴ αὐτῶν δὲν ἔγινε πλέον μετὰ νεανικοῦ χρώματος.

Δ'. Ἡ φαντασία τῶν ἐφήβων φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἐν ταῖς δημιουργίαις αὐτῆς, καὶ δὴ ἐν δημιουργίαις καλλιτεχνικῶς λαμβανομέναις. Ἐννοεῖται ὅτι ἐν τῇ πρὸς διαμόρφωσιν ὄρμῃ ταύτῃ ὑπερισχύει τοσοῦτον τὸ στοιχεῖον τῆς προσωπικῆς συμμετοχῆς, ὥστε αὐστηρὸς τεχνοκρίτης θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μεταγάγῃ τὸ ὅλον φαινόμενον εἰς πεδῖον ἔξω τοῦ αἰσθητικοῦ κείμενον ἢ προγενέστερον αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ἐξ ἀντικειμένου μορφολογικοῦ νόμου τῶν ἀντικειμένων ἐλάχιστα ἔτι περιέχει ἡ νεανικὴ τέχνη. Ἀκόμη

καὶ ὁ ὑποκειμενικὸς μορφολογικὸς νόμος τῆς ψυχῆς δὲν ἔχει εἰσέτι ἀποτελεσθῆ. Ἐντὶ τούτου ὑφίσταται ἰσχυρὰ ἡ ὁρμὴ πρὸς ἀντικειμενικὴν ἔκφρασιν τῆς ὑποκειμενικῆς κινήσεως τῆς ψυχῆς. Μιᾶ λέξει Ἡ λειτουργία τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας παρὰ τοῖς ἐφήβοις συνίσταται εἰς τούτο, ὅτι εἶναι ἔκφρασις τοῦ κυματουμένου ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ Ἑγώ. Εἰς τούτο ἐγκείται ἡ διὰ τὴν ἐξέλιξιν σημασία αὐτῆς. Ἡ νεανικὴ τέχνη εἶναι ἔκφραστικὴ τέχνη. Περισσότερον πάσης ὠρίμου τέχνης ἀπορρέει ἐκ τῆς ὁρμῆς τοῦ ἐφήβου ἵνα ἐκφράσῃ ἑαυτὸν παντελῶς ὡς ἔχει καὶ εὐρίσκεται καὶ ἵνα κατορθώσῃ διὰ τῆς πρωτογόνου ἀντικειμενοποιήσεως νὰ ἐλευθερωθῆ τὸν τρόπον τινὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του.

Τούτο πιστοῦται ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι — ἐξαιρέσει περιπτώσεων εἰδικῆς φορᾶς τῆς ἰδιοφυίας — πρὸς τὰς καλλιτεχνικὰς αὐτῶν ἀποπείρας, αἵτινες σημαίνουν, ὡς γνωστὸν, καὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς τοὺς στερουμένους ἐντελῶς ἰδιοφυίας τυπικὴν βαθμίδα ἐξελίξεως, ἐκλέγουν κατ' ἐξοχὴν οἱ ἐφηβοὶ ἐκείνας τὰς τέχνας, αἵτινες προβάλλουν τὴν ἐλαχίστην ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐλευθέραν διαμόρφωσιν τοῦ ἐνδομόχου κόσμου τῶν συναισθημάτων καὶ βιωμάτων καθόλου διὰ τῆς ὕλης αὐτῶν (τῶν μέσων τῆς ἐκφράσεως) καὶ διὰ τοῦ νόμου, ὅστις διέπει τὰ πρὸς τὴν ἔκφρασιν χρησιμεύοντα πραγματικὰ ὑποκείμενα τῆς φαντασίας. Τὴν πρώτην ἀπολύτως θέσιν κατέχει ἡ ποίησις· ἀκολουθεῖ ἡ ὑποκριτικὴ τέχνη, ὁ χορὸς ἐν εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ καὶ τέλος ἡ μουσικὴ. Αἱ τέχναι τούναντίον, τῶν ὁποίων τὰ μέσα τῆς ἐκφράσεως εἶναι στενῶς συνδεδεμένα πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ δυσχερῶς προσκτῶνται, ὑποχωροῦν νῦν καταπληκτικῶς. Πόσον εὐχαρίστως ἔπαιζεν ὁ παῖς μετὰ τῆς ἄμμου καὶ τῆς ἀργίλου! Μεθ' ὀπόσου πάθους ἐκτιζε διὰ ξύλων καὶ λίθων! Ἄλλ' ἡ ὁρμὴ αὕτη δὲν μεθίσταται εἰς νεανικὴν γλυπτικὴν ἢ εἰς ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια, ἀλλὰ νεκροῦται κατὰ κανόνα. Μεγαλυτέραν ἐτι ἀποδεικτικὴν δύναμιν κέκτηται τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο φαινόμενον, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ ἐπὶ τῇ ἰχνογραφίᾳ εὐαρέστησις καταπαύει νῦν, οὐχὶ μόνον ἐπειδὴ ἀρχίζει ὁ αὐτέλεγχος, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν κατορθώνει τις ἀνά ἐκφράσῃ» ἐπὶ τοῦ δυ-

σχεροῦς τούτου πεδίου δ, τι κυρίως θά ἐπεθύμει «νά εἶπη». Τὰς τέχνας ταύτας εἶναι ἀνάγκη νά ἐκμάθῃ τις. Περὶ τούτου δ' ὁμοῦς οὐδόλως ἐνδιαφέρεται ὁ ἔφηβος. Ἐχεται τοιούτων μέσων ἐκφράσεως, ἅπερ οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπαιτοῦν τὴν σπουδὴν τῶν τεχνικῶν ἔργων καὶ λεπτομερειῶν. Ἡ πρὸς ἐκφρασιν ὁρμὴ αὐτοῦ ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλαχίστης ἀντιστάσεως ἐκ μέρους τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν αἰσθητικῶν νόμων τοῦ ἀντικειμένου.

Κατ' ἀκολουθίαν θά ἀσχοληθῶμεν τὸ πλεῖστον περὶ τὰ ποιητικὰ δοκίμια τῶν ἐφήβων. Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ ποιήσει ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ ἀρχὴ τῆς ἐλαχίστης ἀντιστάσεως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι γίνονται παντοειδεῖς ἀπόπειραι· ἀλλ' εὐκολώτατα ὁμοῦς ἐπιτυγχάνεται ἡ μικρὰ λυρική διάχυσις. Διὰ τὸ δράμα ἀπαιτεῖται μικρὰ ἀναπνοή. Κατὰ κανόνα ἄλλως τε συντίθεται τὸ τέλος ἢ γοητεύουσαι τινες σκηναί, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα παραμένει τὸ ἔργον ἀπλοῦν σχεδίασμα ἢ καὶ ὅλως ἡμιτελές. Ὁ Goethe ὁμολογεῖ ἐν τῷ «Urmeister» ὅτι κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα ὠρμήθη ἀπὸ τοῦ ἐρωτήματος: «Τί ἀρμόζει εἰς τὴν πέμπτην πράξιν;» Σπανιώτερον ἐπιτυγχάνει ὁ ἔφηβος τὸ μυθιστόρημα ἢ ἐκτενεστέρον τι ἔπος. Διήγημα ἢ ἐπύλλιον (Ballade) κατορθώνεται μὲν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν· δὲν πρέπει ὁμοῦς νά πιστεύσῃ τις ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν ἀρκεῖ μόνη ἡ ἀρχὴ τῆς συντομίας. Διότι καὶ ἐνταῦθα ἰσχύει τὸ ἀξίωμα ὅτι ἡ συντομία μετρούμενη πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ πράγματός ἐστὶν πολὺ δυσχερεστέρα τῆς ραθύμου μακρηγορίας. Ἡ ἀποτυχία τῶν δραματικῶν καὶ ἐπικῶν ἔργων, ἀκόμη καὶ τῶν μονοπρακτῶν καὶ τῶν ἐπυλλίων, ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ εἶδη ταῦτα τῆς ποιήσεως ἀπαιτοῦν δύναμιν πρὸς ἀντικειμενικὴν διαμόρφωσιν, ἣτις ἐλλείπει ἀπὸ τοῦ ἐφήβου καθόλου. Δέον νά ἀφεθῇ τις εἰς τὴν ἀπλὴν θέαν τοῦ νόμου τοῦ κόσμου, δέον νά δύναται νά προάγῃ εἰς φῶς χαρακτῆρας ἐξ ἑαυτοῦ, νά συνδέῃ πράξεις καὶ περιπετείας διὰ τῶν κρίσεων τῆς ἐσωτερικῆς ἀλληλουχίας τῶν ἐλατηρίων. Οὐδὲν τούτων κατορθοῖ ὁ ἔφηβος, διότι τελεῖ ὕπερ τὸ δέον δέσμιος εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὑποκειμενικότητα. Ἀκόμη καὶ ποιηταὶ ἐκ γενετῆς φθάνουν ὀψίμως εἰς ταῦτα, ὡς ὁ Fontaine, ἢ οὐδέποτε, ὡς ὁ Hölderlin. Δὲν ἔχει παρὰ νά φαντασθῇ

τις τί τὸ αἴτημα τοῦτο περιέχει! Ἐκ τῆς πλήρους συναισθήματος ἐμπειρίας, ἣτις ἀποτελεῖ καὶ ἐνταῦθα τὸν μητρικὸν κόλπον τῆς δημιουργίας, πρέπει νὰ ἀναπτύξῃ τις σειρὰν εἰκόνων, τὰς ὁποίας ἐφραγτάσθῃ ἐχούσας ἀντικειμενικὴν ὑπαρξιν· ὁ ἴδιος χαρακτήρ δέον νὰ μεταναστεύσῃ εἰς παντελῶς ξένας μορφάς ὑπὸ διαφόρου νόμου διεπομένους· τὰ γεγονότα δέον νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἐντελῶς ἀπὸ τῆς ἰδίας τοῦ γράφοντος μοίρας. Ἡ μεταβολὴ τῶν ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου ἐξαρτωμένων ἢ εἰς αὐτὸ ἀναφερομένων σχέσεων εἰς ἀντικειμενικὰ πλάσματα εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν μυστήριον τοῦ γνησίου ποιητικοῦ ταλάντου. Αὕτη ἀπαιτεῖ ὀριμότητα, ἀντικειμενικότητα, τὴν ὁποίαν μόνον ὁ ἔπειτα βίος παρέχει.

Ὁ ἔφηβος λοιπὸν κατὰ κανόνα δὲν εἶναι ἐπικός, ἀλλὰ μόνον πενιχρότατος ἢ ἀτυχήσας δραματικός· ἀντὶ τούτου εἶναι ἐνίοτε λυρικός, καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ φυσικὸν τοῦτο δῶρον δὲν τηρῇ κατὰ τὸ μέλλον ὅ,τι ὑπισχνεῖται ἢ καὶ στερηθῇ συνηθέστατα ἐντελῶς. Λυρικά ἀπόπειραι ἐπιτυγχάνουν σχετικῶς ὕψιστάποτε, πρῶτον διότι κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ὑπάρχει τι, ὑπερ ζητεῖ ἐκφρασιν καὶ εἶναι ἄξιον αὐτῆς· δεύτερον δέ, διότι ἡ διαμόρφωσις τῆς στιγμῆς, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ λυρική ποίησις, εἶναι πολὺ εὐχερῆστερα παρὰ ἢ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ψυχὴν πρόσληψις ὀλοκλήρου τμήματος ἀντικειμενικοῦ βίου καὶ ἡ ἐσχηματισμένη καὶ μορφήν περιβεβλημένη ἀπόδοσις αὐτοῦ ἔπειτα. Γενικῶς δὲ ἀνάγκη νὰ ἐξάρωμεν, ὅτι κατὰ μέγιστον μέρος δὲν ὑπάρχει σαφὲς καὶ δεδηλωμένον ποιητικὸν τάλαντον. Ἡ πρὸς ποίησιν ὁρμὴ εἶναι ἐνταῦθα ἀπλοῦν, εἰ καὶ πολυτιμότερον, ἐννοεῖται, φαινόμενον τῆς ἐξελίξεως. Τὸ ἐν αὐτῇ περιεχόμενον νόημα ἀναφέρεται πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν μορφοποίησιν τοῦ πειρωμένου ὑποκειμένου ἢ εἰς τὴν σχηματοποίησιν τοῦ ἔργου. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πλεῖστοι παύουν ἀφ' ἑαυτῶν νὰ συντάσσουν ποιήματα, ὅταν τὸ φαινόμενον τῆς ἐξελίξεως φθάσῃ εἰς τὸ πρῶτον τοῦ προσωρινὸν τέρμα. Ἡ ἐνδόμυχος πηγὴ ἀρχίζει τότε νὰ ρέῃ πενιχρότερα, ὁ δὲ ἀγὼν πρὸς πραγμάτων καὶ ἀντικειμενικὸν σχηματισμὸν καθίσταται καθ' ὑπερβολὴν ἀνιαρός.

Πρὶν στραφῶμεν πρὸς δοκίμιάν τινα τῆς παρ' ἐφήβοις εἰδικῶς καλλιεργουμένης λυρικῆς ποιήσεως, ἀνάγκη νὰ εἰπῶμεν δύο λέξεις

περὶ τοῦ προκειμένου ἡμῖν ὕλικου. Ἡ νεαρά, εἰ καὶ ἐπὶ αὐταπάτης στηριζομένη καλλιτεχνικὴ φιλοδοξία ἐπιδεικνύει εὐκολώτερον ποιήματα παρὰ ἡμερολόγια, τὰ ὅποια φυλάττονται κατὰ τὸ πλεῖστον μετ' ἀγωνίας. Ταῦτα τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἄλλων ὡς «ὕλικόν», ἀφ' οὗ ὁ συντάκτης αὐτῶν ὑπερνικήσῃ πλέον ἐν τ ε λ ῶ ς ἐν ἑαυτῷ τὴν δι' αὐτῶν ἐκφραζομένην βαθμίδα. Ἄλλ' εἰς τοὺς σκοπούς, τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει ἡ ψυχολογία, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐκτυπώσωμεν ἀπλῶς τὰ ποιήματα, σημειοῦντες τὸ γένος καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ συγγραφέως. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ ἔργον αἰσθητικῶς, ὁμιλεῖ αὐτὸ τοῦτο ὑπὲρ ἑαυτοῦ (ἢ καθ' ἑαυτοῦ). Ἄλλὰ ψυχολογικῶς εἶναι δυνατὸν νὰ κρίνωμεν αὐτὸ μόνον ἐὰν ἄλλοθεν γνωρίζωμεν περὶ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ ὅ,τι εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον· κυρίως εἰπεῖν ἔπρεπε νὰ γνωρίζωμεν τὴν σύνολον φύσιν αὐτοῦ ὅσον τὸ δυνατόν βαθύτερον. Δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ πράγμα νὰ ἀνατραφῇ τις ἐντὸς περιβάλλοντος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰσχυρῶν φιλολογικῶν διαφορόντων τελούντος, ὡς ὁ Otto Braun, καὶ νὰ τελῇ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν φιλολογικῶν προτύπων, (ὡς λ. χ. ὁ Hölderlin, ὁ Caesar Fleischlen κ. ἄ.) ἢ καὶ νὰ συνθέτῃ ποιήματα ὅλως ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὁ Kerschensteiner ἐξήταζεν ἐκάστοτε κατὰ τὰς περιεκτικὰς αὐτοῦ ἐρεῦνας περὶ τῶν ἐλευθέρων ἰχνογραφημάτων τῶν παιδῶν, ἂν ὁ παῖς εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν του εἰκονογραφημένην συλλογὴν. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἴα ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσωμεν καὶ ἐνταῦθα ἂν ὁ νέος ἔχῃ βιβλιοθήκην καὶ ποίαν. Οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται νὰ στηριζώμεθα μονομερῶς ἐπὶ τῶν ποιητικῶν προϊόντων νέων, οἵτινες ἔγιναν βραδύτερον γνωστοὶ ὡς ποιηταί. Ἀκριβῶς τὸ βούλεσθαι καὶ μὴ δύνασθαι εἶναι ὑπὸ περιστάσεις τινὰς ἰδιαζόντως διαφωτιστικὸν διὰ τὴν ψυχολογίαν. Τέλος δεόν ἐπίσης νὰ προσέχωμεν ἵνα μὴ περιλαμβάνωμεν εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ εἴδους τούτου ποιήματα, τὰ ὅποια ἀντέγραψεν ἀπ' ἄλλων ὁ ἔφηβος. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν ὅτι χρειάζεται μεγίστη προσοχὴ καὶ πολλοὶ περιορισμοὶ προκειμένου νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν λεγομένην ἐλευθέραν ἐκθεσιν, ἔτι μᾶλλον δὲ τὸ ἐν τῷ σχολείῳ κατὰ παραγγελίαν συντασσόμενον «μετρικὸν δοκίμιον», διὰ τὴν κρίσιν τῶν δημιουργημάτων τῆς φαντασίας τῶν νέων. Διότι αἱ ἐργασίαι αὗται ὀφείλονται συνήθως εἰς λόγους ἐντελῶς διαφόρους· δὲν ἐγεννήθησαν ἐξ

ἐλευθέρας πρὸς ἔκφρασιν ἁρμῆς καὶ χρησιμεύουν μᾶλλον πρὸς ἔκθεσιν καὶ παράστασιν τοῦ Ἐγὼ (ἣτις δύναται νὰ καταστῇ ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ ἄλλης ψυχολογικῆς ἐπόψεως) ἢ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ. Ἡ μοναδικὴ ἐκτενὴς συλλογὴ, ἣτις πρόκειται ἡμῖν μέχρι τῆς στιγμῆς, τὸ βιβλίον τοῦ Fritz Giese περὶ τῶν ἐλευθέρων φιλολογικῶν δημιουργημάτων τῶν ἐφήβων, περιέχει, ἐκτὸς τῶν ἐλλείψεων τοῦ περιγραφικοῦ μέρους, πλῆθος σφαλμάτων, περὶ τὸν ἀκριβέστερον χαρακτηρισμὸν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα.

Εἶναι πρόωρον νὰ ἐπιζητῶμεν γενικὰ ἢ καὶ ἀκόμη στατιστικὰ συμπέρασματα. Ὅ,τι μόνον δυνάμεθα εἶναι ἢ διασάφῃσις ἡμελειωδῶν τινῶν φαινομένων, σπουδαιῶν ψυχολογικῶς, τῇ βοήθειᾳ χαρακτηριστικῶν τινῶν παραδειγμάτων. Τοῦτο μέλλομεν νὰ πράξωμεν ἤδη.

Καὶ ὁ παῖς πειρᾶται νὰ ποιήσῃ. Ἄλλ' ἢ ἀπὸ τῆς ποιήσεως τοῦ ἐφήβου διαφορὰ εἶναι αἰσθητῆ. Ὅ,τι προτίθεται ὁ παῖς εἶναι ἢ ἀπομίμησις τοῦ ἤδη ποιηθέντος· ἐπιθυμεῖ καὶ αὐτὸς νὰ ἐπιτελέσῃ παρόμοιον τι. Πρὸς τοῦτο δὲν κινεῖται ὑπὸ πρωτοτύπου τινὸς ἐμπειρίας ἢ βιώσεως. Διὰ τοῦτο φθάνει εἰς ἀπλῆν στιχοπλοκίαν, τῆς ὁποίας μέρος, καὶ δὴ τὸ σπουδαιότατον, εἶναι ἢ ὁμοιοκαταληκτικὴ. Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ δὲν δονεῖται ἀκόμη ὑπὸ συναισθημάτων καὶ ὑπὸ ἐνδομύχου συγκινήσεως, τῶν ὁποίων αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔλαβε πείραν. Δὲν ἐπιτρέπεται λοιπὸν νὰ λέγωμεν: πρὸ μὲν τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους στιχοπλοκοῦν, μετὰ δὲ τὸ δέκατον τέταρτον ποιοῦν. Ἄλλ' ἐὰν συντάσσωνται ποιήματα πηγάζοντα ἐκ συναισθημάτων καὶ βιωμάτων καθόλου, τὰ ὅποια εἶναι κτῆμα τοῦ γράφοντος, εἴτε ἐννέα εἴτε δέκα ἐτῶν εἶναι οὗτος, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ νεαροῦ ἀνθρώπου συνετελέσθη ἀφύπνισις, ὅτι τοῦλάχιστον ἐν ἐνὶ στρώματι τῆς φύσεως αὐτοῦ ἤρχισεν ἤδη ἡ ἥβη. Ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Giese παραθέτω ἐνταῦθα ἐν ἀντὶ πολλῶν παραδειγμάτων στίχων ἀνευ ἐσωτερικῆς συμμετοχῆς τοῦ γράφοντος. Λέγεται ὅτι ὀφείλεται εἰς ἑπταετὲς μεираκιον:

(1) αἰώνιος, ὁ πανάγαθος Θεὸς μας,
τὸ μόνον καταφύγιον στὴ ζωὴ,
πιστά, παντοτεινὰ μᾶς προστατεύει,

κανένα δὲν ἀφήνει νὰ χαθῆ.
 Ὁ αἰώνιος, ὁ πανάγαθος Θεὸς μας
 τὰ πάντα ἐδημιούργησε στὴ γῆ,
 φυτὰ καὶ ζῶα καὶ θάλασσα καὶ ἀέρα,
 γιὰ νὰ μπορέσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ ζῆ.

Ἄλλ' ὅταν ἄσμά τι πηγάζῃ ἐκ τῶν ἔσω, εἶναι πολὺ διαφορε-
 τικόν. Ὁ Φῆλιξ Dahm περιγράφει πῶς συνέστησαν τὰ πρωτόλεια
 αὐτοῦ κατὰ τινὰ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ 14ου αὐτοῦ ἔαρος
 (1848): «Ἐβάδιζον ἄδων, κρατῶν τὸν πῖλον εἰς τὴν χεῖρα, προσ-
 φέρων μετ' εὐχαριστήσεως γυμνὸν τὸ μέτωπον εἰς τὸν θερμὸν χαι-
 ρετισμὸν τῆς μεσημβρίας· αἴφνης ἤρχισα νὰ σιγοψάλλω ἀντὶ τοῦ
 ξένου ἄσματος ἰδικιάς μου λέξεις, αἵτινες συνωθοῦντο ἐκ τῆς καρ-
 διας ἀκουσίως καὶ ἀζήτητοι εἰς τὰ χεῖλη μου:

Τὰ παράθυρα, εἰς θύρας τῶρ' ἀνοίξετε,
 ξαναφάνηκε λαμπρὸ τὸ καλοκαίρι,
 τῆς χαρᾶς τὸ βασιλόπουλο μᾶς ἔρχεται,
 ὡς τοῦ δώσουμε χαρούμενοι τὸ χέρι.
 Γιὰ τὸ μῆνα μὴ ρωτᾶτε πιά νὰ μάθετε
 μὲ σφιγμένη τὴν καρδοῦλ' ἀπ' ἀγωνίας·
 μιὰ καὶ λάμπει τώρα πάλ' ὁ ἥλιος γύρο μας
 ἦρθεν ἡ ἀνοιξή, ξανάρθε ἡ εὐτυχία.

Τὸ ἄσμα οὔτε πολὺ πρωτότυπον εἶναι οὔτε πολὺ βαθύ· καὶ
 οὔτε πηγάζει ὀλοσχερῶς ἐκ τοῦ συναισθήματος· τούναντίον παρ-
 εισδύουν αἱ νοητικαὶ περὶ ἡμερολογίου ἀμφιβολίαι. Ἄλλὰ γνή-
 σιοι ἤχοι διαθέουν αὐτό· δὲν εἶναι ἀπλῆ ἀπήχησις ξένων συναισθη-
 μάτων.

Ἰσχυρίσθησαν ὁμῶς τινὲς ὅτι μέτρον ἄλλο παρὰ τὴν ὑποκειμε-
 νικὴν ταύτην γνησιότητα δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν λυρικὴν ποίησιν.
 Πᾶν ὅ,τι ἀναβλύζει ἐκ τῆς ψυχῆς πρέπει, λέγουν, νὰ ἀναγνωρί-
 ζεται καὶ ὡς λυρικῶς ἄξιον λόγου. Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τοῦ καθα-
 ροῦ ἐξπρεσσιονισμοῦ ἴσως εἶναι ἀληθὲς τοῦτο. Ἄλλ' ὑπάρχουν
 ὁμῶς καὶ ἄλλαι ἀρχαί, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἐπετρέπετο νὰ
 ἐξενέγκωμεν κρίσεις περὶ ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας λυρικοῦ τινος ποιή-
 ματος. Πᾶν λυρικὸν ποίημα δηλαδὴ ἀπαιτεῖ τὴν ἐνωσιν τριῶν
 στοιχείων, κίνησιν τῆς ψυχῆς, ἀντικειμενικὴν εἰκόνα ἐναργῆ καὶ

γλώσσαν μουσικῆς καὶ ρυθμοῦ μετέχουσαν· ἡ συγχώνευσις αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἐντελῶς, ἀλλ' εἶναι καὶ δυνατὸν νὰ ὑπολειφθῇ που ἀσυμφωνία καὶ διάστασις, ἡ ὁποία γίνεται αἰσθητῆ εἰς τὸν διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἀναπλάττοντα ἐν ἑαυτῷ τὸ περιεχόμενον. Ὁ Schiller λέγει που ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ του προηγεῖται ἐκάστου ποιήματος μουσικὴ τις διάθεσις· ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ὅτι μόνον ἐξ αὐτῆς γεννᾶται ἡ εἰκὼν καὶ ἡ γλωσσικὴ μορφή. Τὸ μουσικὸν καὶ ρυθμικὸν ἐκπηγάζει ἀμέσως ἐκ τῆς ψυχικῆς μορφῆς, ἡ ὁποία τείνει νὰ προβάλῃ καὶ νὰ πραγματώσῃ ἑαυτήν. Εἶναι δυνατὸν ὁ ρυθμὸς οὗτος νὰ εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθερος ἀνευ οἰασδῆποτε ὁμοιοκαταληξίας· ἀλλ' ὅμως ἐν αὐτῇ ὑποκρύπτεται μυστικὸς τις νόμος, διὸ καὶ ὁ ἀναγινώσκων ἀντιλαμβάνεται ἂν ὁ ποιητὴς ἐκκλῖνῃ ἀπὸ τοῦ μορφολογικοῦ τούτου νόμου. Τοῦτο εἶναι συχνὰ ὁ κλῆρος τοῦ ἐφήβου, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ὡς ὄλον λαμβανομένη στερεῖται ἐτι ὠρισμένου ρυθμοῦ. Αὐτός, ὅστις παλαίει πρὸς τὰς μεγίστας τῶν δυσχερειῶν ἵνα κατορθώσῃ ἰσορροπίαν τινὰ ἐν τῇ κινήσει τοῦ σώματός του, εὐρίσκεται πολὺ μᾶλλον ἐν τῇ αὐτῇ ἀνάγκῃ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ψυχὴν. Τὸ ἐσχηματισμένον ὄλον, ὅπερ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλλήψεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐλάχιστον μόριον ψυχῆς, ὅπερ θέλει νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὰς πλαστικὰς καὶ συγχρόνως ρυθμικῶς ἠχούσας λέξεις, τὸ ἐσχηματισμένον τοῦτο ὄλον μόνον κατὰ σπανιωτάτας στιγμὰς εἶναι ὁ ἴδιος. Ἐὰν μὲν εἶναι, μεταδίδει αὐτὸ εἰς τὸ μικρὸν δημιούργημα. Ἐὰν δὲ μὴ, ἀποτυγχάνει τὸ ἐγχείρημα.

Ἐκ τῶν ἀρχῶν τούτων ὁρμώμενοι ἄς ἀναγνώσωμεν τὸ ἀκόλουθον προμηθεϊκὸν ἀπόσπασμα δεκαεπταετοῦς ἐφήβου, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον ἀποπνέει τὴν χαρακτηριστικὴν διάθεσιν τῆς ἡβῆς:

Βράζε, βράζε,
 ἄγριον αἷμα,
 στὰ τρισούρανα ὡς ἀπάνω,
 τὰ Περμὰ τὰ κύματά σου
 ἀφρισμένα ἄς ὑψωθοῦν.

Πήδα, πήδα,
 στέρια ὄρμη!
 "Ἄσε τ' ἄγρια τὰ παιδιὰ σου

στό ποτάμι σου, ἠδονή,
νὰ λουσοῦν στὰ νάματα σου.

Πύρινε χυμέ, ὕψωσέ τα,
πάθος, μεσουράνησέ τα,
σὲ γερὰ ἀετονύχια ἀπάνω
φλογισμένα κρέμασέ τα.

Ἐμεῖς εἴμαστε παιδιὰ σου
γεννημένα ἀπ' τὴν πυρά σου,
ἔξω τόπων κ' ἔξω χρόνων,
μέσ στοῦ κύμα τῶν αἰώνων.

Ἐνίοτε ἔχει τις τὸ συναίσθημα ὅτι ὁ μουσικὸς ρυθμὸς ἐμφανί-
ζεται μὲν κατὰ τὴν πορείαν τῆς συνθέσεως, ὡς ἐν τῷ ποιήματι
«Ἀντίνοος», ὅπερ ἀποδίδεται εἰς δεκαπενταετῆ ἔφηβον:

Ὡστόσο εἴμαστε γέροι γεννημένοι,
τῆ νιότη μέσ στὰ νιάτα ἀναζητοῦμε
κι' ὁμως τῆ νιότη μας ποτέ μας δὲ θὰ βροῦμε.
Κάτω ἀπὸ τὸν βαρὺ ζυγὸ τῆς ἀρετῆς σκυμμένοι
στέκουμε πάντα μπρὸς σὲ μιὰ κλεισμένη θύρα,
ὡς πού μιὰ μέρ' ἀπ' τοὺς γονιοὺς μὲ πονηρία
Τὰ ἱερά τους κλέβουμε τὰ γηρατεῖα.

Μὰ ὅταν τὸ αἷμά μου κοχλάζει
μέσ στὰ μέλη μου ἐγὼ νοιώθω
τυφλωμένες νὰ χορεύουν
σὲ τρελλὸ χορὸ οἱ χαρές.
Τότε ὁ χάρος ἄς κοπιᾶσῃ
μέσ στὸν ὕπνο νὰ μὲ πιάσῃ,
στὸ σκοτάδι νὰ μὲ φέρῃ,
πιά τὸ φῶς νὰ μὴν ἰδῶ,
γιατὶ μέσα του τὸ στηθεὸς
κλείνει πράματα ἕνα πλῆθος
πού νὰ νοιώσω δὲν μπορῶ.

Ἡ μετάπτωσις αὕτη τοῦ ρυθμοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὅλου εἶναι
συχνὰ χαρακτηριστικὴ καὶ πολὺ ἀνάλογος πρὸς τὴν πραγματικὴν
ἐνδόμυχον καὶ δονουμένην κίνησιν. Τοῦτο συμβαίνει ἐν τῷ ποιή-
ματι τοῦ Otto Braun (ἐκ τοῦ δεκάτου ἔκτου ἔτους τῆς ἡλικίας
του), ὅπερ κατὰ τὰ ἄλλα ἐνθυμίζει τὸν Hölderlin:

Μ' εμπλέξες στα βρόγια σου, Έρωτα,
 σκλάβος σου είμαι τάχα τώρα,
 ή τὰ βήματά μου ελεύθερος
 φέρνω ακόμα μέσ στη χώρα;
 Πότε μέσ' από τον κάμπο
 πέρα χάνεσαι μακριά μου,
 πότε σέ θωρώ σιμά μου.
 Μά πάντα φευγαλέα μορφή πετᾶς
 και πάντα στο φτερό με χαιρετᾶς.

Τελευταίων παραθέτω τὸ ποίημα δεκαεξαετοῖς τροφίμου τοῦ ὀρφανοτροφείου τοῦ Lichtenberg, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἄλλο γνωρίζω, ἀλλ' ὅστις ἀνήκει ἴσως (;) εἰς περιβάλλον, ἢ ἐπὶ τὸ ὁποῖον φιλολογικὴ ἐπίδρασις εἶναι ἀσθενεστέρα τῆς προδιδομένης ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ ζοῦν οἱ συγγραφεῖς τῶν ἔμπροσθεν δοκιμίων. Τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἶναι πλήρες τυπικῆς κινήσεως ἰδιαζούσης εἰς τὴν ἡβην· ἀλλὰ δύο σειραὶ οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ ρυθμοῦ ἐκπίπτουν αἰσθητῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ὅλης ποιητικῆς διαθέσεως:

Π Ο Θ Ο Σ

Τι ποθῶ κανεὶς δὲν ξέρει,
 δὲν τὸ ξέρει αὐτὸ κανεὶς,
 θάθελα στὸ δάσος νᾶμαι
 καθισμένος μέσ στα δέντρα
 καὶ ν' ἀκούγω τὰ πουλιά νὰ κελαῖθοῦνε
 καὶ ν' ἀκούγω καὶ τὸν κοῦκο νὰ λαλή
 καὶ νὰ λέω μαζί κ' ἐγώ:
 Μόνος μου εἶμαι τώρα!

Θάθελα νὰ στέκω
 στὴν ἀκρογιαλιά,
 θάθελα νὰ ψάχνω
 στὴν λευκὴ ἀμμουδιά
 ναῦρω τῆς ἀγάπης τὰ μαργαριτάρια,
 ναῦρω καὶ τοῦ πόθου τὰ μικρὰ κογχύλια...
 νὰ χορεύω ἀντάμα μετὸν ἄγριον ἀγέρα
 καὶ νὰ τραγουδῶ:
 Μόνος μου εἶμαι τώρα

Τὰ θέματα τῆς λυρικῆς ποιήσεως τοῦ ἐφήβου εἶναι φυσικά αὐτὰ τὰ αἰώνια θέματα τῆς λυρικῆς ποιήσεως καθόλου. Πόθος, Ὀλῦψις καὶ εὐτυχία, ἡ φύσις καὶ αἱ ἐποχαὶ τῆς, ἡ διάθεσις ἡ ὁποία φαίνεται ἐμψυχοῦσα τὰ τοπία, ἡ προαίσθησις τοῦ θανάτου, ἰδανικά, ἡ πατρίς, θρησκεία καὶ φιλοσοφία. Δὲν λείπει ὁ οἶνος καὶ οὔτε βεβαίως ἡ ἀγάπη. Ἄλλ' ὁ πιστεύων ὅτι αὕτη ἐπικρατεῖ ἀπολύτως, ἐπειδὴ πρόκειται ἀκριβῶς περὶ τῆς «ἡλικίας τῆς ἡβης», θὰ ἐπληροφορεῖτο πολὺ ἔνωρις τὸ ἐναντίον διὰ τινος «στατιστικῆς», εἴαν συνηθίζουσιν σήμερον. Τὸ ψυχικὸν ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἀναπτύσσεται ὡς κάλλιστόν τι ἄνθος ὁ ἔρωσ, κεῖται πολὺ βαθύτερον καὶ εἶναι πολὺ εὐρύτερον ἢ ὅσον ἐν γένει νομίζουσιν.

Ἄλλὰ σπουδαῖον εἶναι καὶ νὰ γνωρίζωμεν διὰ ποῖα πράγματα δὲν συνθέτει ποιήματα ὁ νέος. Οὔτε εἰς τὸ σχολεῖον οὔτε εἰς τὸ ἐπάγγελμα ἀναφερόμενα ποιήματα συνθέτει—δὲν στιχουργεῖ τις ἄλλως τε περὶ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἐν γένει, ἐὰν δὲν εἶναι ἤδη ἐκ τῶν πολὺ μεγάλων ποιητῶν. Τοῦτο ἰσχύει τοῦλάχιστον περὶ τῆς σοβαρᾶς ποιήσεως. Καὶ καθόλου ὁ ἐφηβος λαμβάνει ὑπὸ πολὺ σοβαρὰν ἐποψίν τὴν ποιητικὴν τοῦ ἔκφρασιν καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡμεῖς γελῶμεν. Παρὰ ταῦτα ἐν τῇ παρωδίᾳ ἐμφανίζεται πολὺ συχνὰ ὑλικὸν ἐκ τοῦ σχολικοῦ βίου εἰλημμένον. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἐπιτυγχάνουσιν ἐξαιρετικῶς οἱ ἐφηβοί. Ἡ περὶ τὸ ἐντύπωσιν ἐμποιοῦν ὀξυδέρκεια τοῦ παιδὸς διαμορφοῦται ἴλον ἐν περισσότερον εἰς ὀξυδέρκειαν περὶ τὸ θαυμαστὸν καὶ κωμικόν, καὶ ὁμῶς χαρακτηριστικὸν ταυτοχρόνως.

Ἐν τῇ μέσῃ εὐρηται ἄλλος τις τύπος. Παρὰ τὴν ἐντελῶς σπουδαίαν μορφήν ἀπαντῶμεν οὐχὶ σπανίως τὴν τάσιν νὰ ἀνέρχωνται αἰφνιδίως κατ' αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν ἐκ τοῦ βάθους τούτου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν διὰ τῆς ἐναντίον ἑαυτῶν στρεφομένης εἰρωνείας καὶ νὰ τελειώνουσιν διὰ τετριμμένης τινὸς παραφωνίας. Τοιαῦται μεταπτώσεις εἶναι ἐντελῶς σύμμετροι πρὸς τὴν μεταβολὴν τῆς ψυχικῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἡβην. Ἡ ἐναλλάσσουσα εὐκίνησις τοῦ ἐνδομύχου βίου ὀδηγεῖ ἀπὸ τοῦ βαθυτάτου εἰς τὸ χυδαίωτατον, ἀπὸ τῆς ἀπαισιοδόξου βαρυθυμίας εἰς τὴν ἀπὸ περιωπῆς εἰρωνείαν ἐντεῦθεν ἢ ἰδιαιτέρα κλίσις, τὴν ὁποίαν πολλοὶ τῶν ἐφήβων αἰσθάνονται πρὸς τὸν Heine. Ἐνέχει ἰδιάζον θέληγτρον

νά κατακαλύπτῃ τις πάλιν δι' αἰφνιδίου εἰρωνικοῦ καταπετάσματος τὰ βάθη, τὰ ἴποια ἀνεκάλυψεν. Ὁ ποιητὴς ἐγκαταλείπει— ὡς λέγει δεκαεπταετῆς τις —ἀνάλητος τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔργον.

Εἰς τὰ φαινόμενα τῆς καταπτώσεως καὶ τὴν ἐν τῇ ποιήσει τῶν ἐφήβων ἀντανάκλασιν αὐτῶν — ἐν Βερολίῳ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὴν ποιήσιν τῆς ὁδοῦ Tauenziehen — δὲν θὰ εἰσεέλθωμεν, διότι πρὸς τοῦτο χρειάζεται περιγραφὴ περιβάλλοντος, ἣτις θὰ ἀπεμάκρυνεν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θέματος. Τὴν νεολαίαν τῆς μεγαλοπόλεως, ὅσῳ ἔγραψεν αὐτὴν εἰς τὸ «Frühlings Erwachen» δὲν εἶδεν ὄλων ἐσφαλμένως ὁ Wedekind. Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖ πρόκειται περὶ ὠρισμένων στρωμάτων, τὰ ὅποια βλέπουν πάλιν ἑαυτὰ ἐν τῇ καθρέπτῃ τοῦ Wedekind καὶ ἄλλων συγγενῶν πρὸς αὐτὸν πνευμάτων, ὥστε δυσκόλως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν πόσα «ὀφείλει» ἐνταῦθα ἡ λογοτεχνία εἰς τὴν ζωὴν καὶ πόσα ἡ ζωὴ εἰς τὴν λογοτεχνίαν.

Εἰς τὰ περὶ λυρικῆς ποιήσεως εἰρημένα τοῦτο μόνον δεόν, ἅτε τυπικόν, νὰ προσθέσωμεν, ὅτι αἱ νεάνιδες στιχουργοῦν εὐχαρίστως ὑποδουόμεναι ἀνδρικὸν πρόσωπον. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐνέχει καθόλου πολλὴν σημασίαν διὰ τὴν ψυχολογίαν. Δεικνύει πόσον πολὺ βλέπει ἑαυτὸ τὸ θῆλυ γένος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἄλλων καὶ πρὸ πάντων ἀνδρικῶν ὀφθαλμῶν. Ἐν τούτῳ δὲν ἔγκειται ἔκτρωματικόν τι, ἀλλὰ γνήσιον καὶ ἀναγκαιῶς ἐν τῇ φύσει τῆς γυναικὸς ἐνυπάρχον γνῶρισμα. Ἡ ψυχανάλυσις τοῦ Lillie ἐρμηνεύει τὸ φαινόμενον τοῦτο πολὺ μονομερῶς, διδάσκουσα ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ θήλεος νὰ εἶναι ἀνὴρ, ἣτις συνεργεῖ καὶ αὐτὴ βεβαίως εἰς μέγαν βαθμὸν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐξελιξεως. Ἄλλὰ κατὰ βάθος τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι περίβλημα ὑποκρῦπτον ἄλλο τι βαθύτερον· δηλαδὴ τὸν ἀσυνείδητον ἔτι κόβον τοῦ θήλεος ἵνα εἶναι τι διὰ τὸν ἄνδρα καὶ ἵνα ἀναπτύσσεται μετ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι αἱ γυναῖκες καὶ αἱ κόραι ἐνθουσιώδεις ὁπαδοὶ τῆς συνεκπαιδεύσεως τῶν δύο φύλων, ἐν ᾧ εἰς τὸν νέον ἡ πλ α σ τ ι κ ἡ δύναμις τῆς γυναικειᾶς ψυχῆς ἀποκαλύπτεται πολὺ βραδύτερον μόλις, ὅτε καὶ καθίσταται ἀνάγκη δι' αὐτόν.

Τὰς περὶ ἄλλα εἶδη τῆς ποιήσεως ἀποπειράς τῶν ἐφήβων δυνάμεθα, μεθ' ἧσα προηγουμένως εἶπομεν, νὰ μνημονεύσωμεν

ἀκροθιγῶς μόνον. Οὔτε οἱ ἐξωτερικαὶ ὄροι τῆς ὑπάρξεώς των οὔτε τὸ ἐσωτερικὸν περιεχόμενον ἐξαρκεῖ κατὰ κανόνα, ὅπως ἀντλήσουν δρᾶμά τι ἐκ τοῦ ὕλικου, ὅπερ παρέχει εἰς αὐτοὺς ἢ ἴδια αὐτῶν ἐμπειρία. Ὅσακις ὄρμᾳ ἐπὶ τοιοῦτο σχέδιον ὁ ἔφηβος ἐκλέγει κατὰ τὸ πλεῖστον (ὡς δταν πρόκειται περὶ διηγήσεων) μυθολογικὰ ἢ ἱστορικὰ θέματα. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα οὐχὶ ἔνεκα τῶν λεπτῶν προβλημάτων ἅπερ περιέχουν καὶ ἅπερ καθιστοῦν αὐτὰ δυσχερῆ, ἀλλ' ἔνεκα ὠρισμένων πλουσιῶν εἰς ἐντύπωσιν ἐξωτερικῶν σημείων, τὰ ὁποῖα περιέχουν πολὺ «δρᾶμα» (πολλὴν δρᾶσιν). Προσφιλῆ θέματα λ. χ. πρὸς τραγῳδίαν εἶναι ἐκ τῆς γερμανικῆς ἱστορίας Λουδοβίκος ὁ Εὐσεβής, Ἑρρίκος ὁ Δ', ὁ Κορραδῖνος καὶ ὅλοι οἱ Hohenstaufen. Ἡ διαγραφὴ τῶν χαρακτήρων ἀποτελεῖται ἐκ χονδροειδῶν γραμμῶν, ἐνέχουν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολλὴν ὑπερβολὴν ἢ γλῶσσα εἶναι πλήρης πάθους. Εὐκόλως ἀναγνωρίζομεν ἄμεσα πρότυπα καὶ τυπικὰ «χρειώδη». Παραλαμβάνεται ὁ παλαιὸς κλασσικὸς στίχος τοῦ Blank, ἐκτεὸς ἐὰν θεωρηθῆ ὁ πεζὸς λόγος καταλληλότερος. Σπανίως τὸ οὕτω ἀποτελούμενον περιέχει τι, ὅπερ δύνανται νὰ ἀπολαύσουν οἱ ἄλλοι. Σημαντικὰ δ' ὁμῶς στοιχεῖα ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχουν, ἐν ὠριμωτέρᾳ δὲ πῶς ἡλικίᾳ, οἷα ἢ τοῦ τελειοφοίτου γυμνασιόπαιδος, εἶναι ἤδη δυνατὸν νὰ συλληφθῆ τραγικὸν τι πρόβλημα. Ὅσοι δὲν ἐμμένουν εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ποιητοῦ, συνειθίζουσιν ὀλίγα ἔτη βραδύτερον νὰ σκέπτονται πολὺ περιφρονητικῶς διὰ τὰ «νεανικά» των ταῦτα «ἀμαρτήματα». Ἐλησμόνησαν δηλαδὴ μεθ' ὀπόσου πάθους ἐλάμβανον χώραν ἄλλοτε ἐν αὐτοῖς αἱ ἐκρήξεις ἐκεῖναι.

Πολὺ πλουσιώτεροι δάφναι ἀνθοῦν διὰ τὸν ἔφηβον ἐν τοῖς ἀγροῖς τῆς ὑποκριτικῆς τέχνης. Ἐνταῦθα ἔχει πρὸ αὐτοῦ προδιαγεγραμμένον τὸν δύσκολον ἀντικειμενικὸν δρόμον. Δὲν ἔχει παρά νὰ δημιουργήσῃ κατ' ἀπομίμησιν. Ἐὰν μάλιστα κέκτηται μικρὸν τι τάλαντον πρὸς δημοσίαν ἐμφάνισιν καὶ δημηγορίαν, θὰ κατορθώσῃ πράγματα σχεδὸν ἐκπληκτικά. Διότι ἐσωτερικῶς εἶναι ἀκόμη ἱκανὸς πρὸς μεταμόρφωσιν. Προκειμένου νὰ παραστήσῃ ἰδανικόν τι θέμα ἀναλαμβάνει μεθ' ὅλης του τῆς ψυχῆς τὴν ὑπόδυσιν τῶν μορφῶν τούτων. Ἐνθουσιώδεις νέοι εἶναι οἱ εὐγενέστατοι θερά-

ποντες τῆς τραγικῆς Μούσης, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐκχωρήσῃ τις εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίαν ἀπὸ τοῦ ἀκανόνου. Ἐν αὐτοῖς ζῆ ἀκόμη τι ἐκ τοῦ τελετουργικοῦ πνεύματος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη ἀρχικῶς ἡ τραγωδία. Ἐπιτυγχάνουν ὡσαύτως εἰς τὰ κωμικὰ θέματα (οὐχὶ εἰς τὴν λεπτοτέραν κωμωδίαν). Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐπὶ τῆς ἀληθείας στηριζομένη συναίσθησις ὅτι κατορθοῦν τι ἄξιον λόγου ὡς ὑποκριταί, παρασύρει πολλοὺς εἰς τὴν ἐσφαλμένην πεποιθήσιν, ὅτι τὸ τάλαντον τοῦτο θὰ ἐξαρκέσῃ διὰ τὸν βίον. Ἐπιθυμοῦν λοιπὸν νὰ ἀναπτύξουν ἐπαγγελμα ἐκ τῶν ἀλησμονήτων συναισθημάτων καὶ βιωμάτων καθόλου ἐπισήμων ὥρων. Τὸ ὅτι δὲν φαντάζονται πρὸς αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ διδῶν τις πρὸς τοῦτο, ἀφήνομεν κατὰ μέρος. Ἄλλ' ὀλιγώτερον ἔτι φαντάζονται ὅτι, κατὰ ἐξελικτικὸν τινα ὡς εἰπεῖν νόμον, ἡ ἐνδύμυχος φλόξ ἐξασθενεῖ ἀντὶ νὰ ἐνισχύεται, καὶ ὅτι ὁ μέτριος ἠθοποιὸς εἶναι ἐν συγκρίσει πρὸς ἕλους τοὺς μετρίους καλλιτέχναις ὁ μάλιστα οἴκτου ἄξιος. Ἐφήβους ἀκριβῶς μετὰ πλουσίας ἀνθήσεως τῆς ψυχῆς κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐξελίξεως εἶναι δύσκολον ἐνίοτε νὰ ἀπαλλάξωμεν τῆς αὐταπάτης ταύτης. Ἀκόμη καὶ μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν πιστεύουν συχνὰ ὅτι ἐξηπάτησαν αὐτοὺς ὡς πρὸς τὸν προσήκοντα εἰς αὐτοὺς ἰδανικὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς. Εἰς αὐτοὺς θὰ ἔπρεπε νὰ δώσωμεν τὸν Wilhelm Meister· διότι δι' αὐτοὺς ἔχει γραφεῖ κυρίως.

Εἰς τὰς «καλλιτεχνικὰς δημιουργίας» τῶν ἐφήβων συμπεριλαμβάνομεν καὶ τὸν χορὸν. Ὡς «διασκέδασις» διαδραματίζει φυσικὰ σπουδαῖον μέρος μετὰξὺ τῆς ὑγιῶς νεολαίας. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι πολλὰ στοιχεῖα συνέρχονται ὅπως καταστήσουν αὐτὸν τοιοῦτον· φαῖδρά συναναστροφή, ἐρωτοτροπία, ἔρωσ, ὀλίγον κατ' αἰσθησιν ἐρεθισμὸς, ἡ χαρὰ τὴν ὁποίαν τὸ πρῶτον αἰσθάνονται διότι διαδραματίζουσι κοινωνικῶς πρόσωπόν τι ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ὁμηλικῶν κ.τ.λ. Περὶ τοῦτου θὰ γίνῃ βραδύτερον εὐρύτερος λόγος. Ἀλλὰ εἶναι δυνατόν νὰ περιέχῃ καὶ βαυότερόν τι, εἰ καὶ τὸ κύριον νόημα τοῦ χοροῦ μόλις γίνεται συνειδητὸν ἐντὸς τοῦ μεγάλου σφάλου. Τὸ νόημα τοῦτο ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι τὸ ἴδιον ἐμψυχὸν σῶμα γίνεται ὁ φορεὺς τῆς ἐκφράσεως ψυχικοῦ ρυθμοῦ. Διὰ τὴν βαθεῖαν ταύτην μακαριότητα τοῦ χοροῦ ἔχει ἤδη τὸ κοράσιον συχνὰ ἀσφαλὲς ἐνστικτον. Ἡ ἐφηβὸς ἐμβάλλει ὅλην τὴν χάριν τῆς ψυχῆς τῆς

καὶ ὄλην τὴν περιπάθειαν τοῦ συναισθημάτων της εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐκφράσεως, τὸ ὁποῖον δικαίως εἰς παλαιούς χρόνους ἡσθάνοντο ὡς ἱερὰν μυσταγωγίαν. Ὁ ἔφηβος εἶναι ἐκ φύσεως ὀλιγώτερον ἱκανὸς νὰ ἐκχύσῃ ὄλην αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἰς ρυθμικὰς κινήσεις τοῦ σώματος. Ἄλλ' ὅτι ὁ χορὸς γεννᾷ βαθεῖαν κατάνυξιν καὶ ἱερὰν ἔκστασιν εἰς τὴν ψυχὴν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τοῦτο ἀναγινώσκωμεν εἰς τὰ πρόσωπα καὶ ἀπλοϊκῶν ἀκόμη ζευγῶν. Ἐξάρχος τοῦ χοροῦ εἶναι πράγματι ὁ θεὸς. Εἶθε νὰ ἐκβληθῇ πάλιν ἀπὸ τῶν χορῶν τῆς νεολαίας ἡμῶν ὁ Φαῦνος καὶ ὁ Σάτυρος. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι διὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν δὲν εὐθύνονται οἱ νέοι.

Ἐλθῶμεν τέλος εἰς τὰ μουσικὰ προϊόντα τῶν ἐφήβων. Ἐὰν ὑπὸ τῶν ὄρων τοῦτον νοῶμεν τι περισσώτερον τῆς μελωδίας, ἥτις ἐξορμᾷ αὐθορμήτως ἐκ τῆς ψυχῆς παντὸς νέου, τότε ἀπαιτεῖ ἡ τέχνη αὕτη τὴν λεπτομερῆ γνῶσιν δυσμαθήτου τεχνικῆς. Τὰ φθογγόσημα ἤδη δὲν εἶναι εὐκόλα· πολὺ ὀλιγώτερον ἢ ἐκμάθησις τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς περὶ συνθέσεως θεωρίας. Οἱ νέοι ἀπαλλάσσουσιν ἑαυτοὺς τῆς δυσχερείας ταύτης τῇ βοήθειᾳ τῶν δύο μεθόδων, τὰς ὁποίας καὶ ἄλλως ἀκολουθοῦν· τὸ μὲν ἀναλαμβάνουν ἐτοιμοὺς μορφάς, τὸ δὲ ὑπεκφεύγουν τὴν ἀπαίτησιν ὠρισμένης μορφῆς, ἐπειδὴ εἶναι, λέγουν, φαινόμενον τοῦ γήρατος μόνον ἢ ἀκαδημεικὴ συνήθεια. Αἱ παραβολώταται ἁρμονίαι, αἱ αὐθαιρετώταται φράσεις φαίνονται εἰς αὐτοὺς ἐπιτετραμμένοι. Διὰ μέσου τῶν παντὸς φυσικοῦ χαρακτῆρος ἔστερημένων καὶ εἰς τὴν μουσικὴν ἐναντίων συνθέσεων τούτων — διότι «ἐλευθερία» σημαίνει καὶ ἐνταῦθα ὡς πανταχοῦ ὑψίστην μόνον ἑξατομίκευσιν ἐντὸς τοῦ μυστικοῦ δεσμεύοντος νόμου — ἤχει ἐνίοτε καλὴ τις μουσικὴ ἰδέα. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς κλειστοῖς οὔτε ἡ πρὸς δημιουργίαν ὁρμὴ οὔτε ἡ πρὸς δημιουργίαν δύναμις ἐπιζῆ τῆς ἐφήβικῆς ἡλικίας. Διὰ τῆς ὑπὸ τὴν μορφήν τόνων ἐκπνοῆς τοῦ ἡβῶντος πάθους ἐπλήρωσαν ἤδη τὸ συνθέτειν ὡς τὸ στιχουργεῖν τὸν σκοπὸν των. Τὰ ἴδια αὐτῶν ἔσματα σιγάζουσιν, τὴν δὲ Μοῦσαν λατρεύουσιν μόνον ἐν τῷ καθαρῶτέρῳ ναῶ τῶν μεγάλων αὐτῆς μυστῶν.

Γενικῶς εἶπεῖν, ἡ καλλιτεχνικὴ αὕτη αἰσθησις τῆς νεαρᾶς ψυχῆς εἶναι ἐντεταγμένη ἐντὸς ζωϊκῶν συναρτήσεων, τῶν ὁποίων ἡ

σημασία είναι πολύ βαθύτερα της σημασίας, ἢν ὡς «ἀπλή τέχνη» θὰ εἶχον. Οἱ νέοι, ὑπολειπόμενοι κατὰ τὴν σύνθεσιν ἐξωτερικῶν δημιουργημάτων τῶν αὐστηρῶν ἀπαιτήσεων τῆς «ἀληθοῦς τέχνης», συγκομίζουσι ὁμοίως ἐν ἑαυτοῖς ἀντὶ τούτου διὰ τῶν ὀνείρων των καὶ τῆς φαντασίας ἄλλο τι, ὅπερ προσεγγίζει ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ ἰδανικόν. Ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνος, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς ὡς μιμητὴς τῆς ζωῆς εἶναι δημιουργὸς τρίτης μόλις τάξεως, παραμένει κατὰ τοσοῦτον ἀληθής, καθ' ὅσον καὶ ἡ τέχνη αὐτὴ εἶναι μόνον ἀνταύγεια τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐκείνου εἶδους καὶ τῶν μορφολογικῶν ἐκείνων δυνάμεων, ἅπερ διέπουν τὴν αὐξήσιν τῆς ψυχῆς. Χάριν τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης αὐξήσεως ὀνειρεύονται οἱ ἔφηβοι ὅλα ἐκεῖνα τὰ καλλιτεχνικὰ ὄνειρα· χάριν τῆς αὐξήσεως ταύτης καταναλίσκεται ὅλη ἐκείνη ἡ πρὸς τὰ ἔξω τείνουσα ἐνέργεια τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Ἄλλ' ἡ ἐστία ὅλων τούτων εἶναι κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἡ ἐνδόμυχος γένεσις τοῦ ἰδεώδους.